

TEXTOVÉ PŘÍLOHY

REZOLUCE PŘIJATÁ SJEZDEM LIDOVÉ STRANY 12. 7. 1896

1. Sjezd lidové strany schvaluje dosavadní národnostní, politickou, osvětovou a národohospodářskou práci své organizace na obrození českého lidu na Moravě. Schvaluje dosavadní opoziční postavení českých poslanců lidových proti panující vládní soustavě hr. Badeniho, žádá se, aby od této opozice upuštěno bylo jen tehdy, když budou podány záruky, že vyhověno bude hlavním požadavkům českého národa a že odstraněna bude na Moravě nadvláda nepatrné menšiny německé nad většinou domorodého obyvatelstva českého, zakládající se jen na hrubém násilí a křiklavém bezpráví. Boj proti této nemravné nadvládě pokládá tudíž strana lidová i nadále za svůj nejpřednější úkol, jež podstoupiti jest veškerým činitelům národa a všemi zákonitými prostředky, jmenovitě také hospodářským zesilováním našeho lidu a našich krajů, dále soustavným a opravdovým provozováním hesla „Svůj k svému“, šířením vzdělanosti mezi lidem, zesilováním jeho národního uvědomění a hájení jeho politických práv, zvláště pak odstraněním nynějších řádů volebních do sborů zákonodárných, do obchodních komor a jiných samosprávných sborů, zvláště i odstraněním nesprávného volebního řádu pro král. hlavní město Brno.

2. Lidová strana dávajíc souhlas ku dohodnutí svého výkonného výboru s národní stranou o společný postup k letošním volbám na sněm zemský žádá po svém výkonném výboru, aby toto dohodnutí ihned za neplatné prohlásil, jakmile by zpozoroval, že z druhé strany zachovávány nejsou podmínky dohodnutí toho.

3. Proti snahám nové strany, halící se v plášť katolicismu a zneužívající náboženství k účelům politickým, jest se nám postaviti v odpor co nejrozhodnější.

4. Sjezd důvěrníků uváživ požadavky rolnictva a živnostnictva, obsažené v programech, jak byly přijaty na lidových schůzích, zejména o rolnictvu v Letovicích v červenci 1895, pak ve schůzích „Selské jednoty pro Moravu“, o živnostnictvu v Jihlavě v březnu 1895, prohlašuje, že stranou lidovou působeno bude k tomu, aby tyto požadavky došly co nejdříve uskutečnění.

V zájmu dělnictva tlumočí sjezd přání, aby oprávněné požadavky dělnictva účinně byly podporovány, uznává zejména „nárok na práci“ ze strany dělnictva, kterýž nárok samosprávnými úřady uskutečňován býti má a vyslovuje se pro všeobecné zemské pojišťování důchodů chorobních a starobních.

5. Sbor důvěrníků pokládá za přední povinnost lidové strany, aby lid český nejrázněji chránila před národními a hospodářskými přehmaty židovstva, které na celé Moravě stojí povždy v čele našich národních odpůrců.

*(Lidové noviny 4, 14. 7. 1896, s. 2. „Sjezd
důvěrníků lidové strany“)*

Rezoluce přijatá sjezdem lidové strany
16. 12. 1900

Důvěrníci lidové strany na Moravě, shromáždění dne 16. prosince v Brně, prohlašují:

Schvalujeme dosavadní postup svých poslanců a celého klubu českého na říšské radě, jmenovitě nutnou obstrukční jich odvetu za zločin spáchaný na českém národě dne 17. října loňského roku a vyzýváme české voličstvo, aby opětnou volbou lidových svých zástupců souhlas ten jednomyslně zpečetilo.

Zvolené poslance žádáme, aby jako dosud i budoucně v jednotném klubu na říšské radě nezlomně hájili práv národa českého a vytrvali v nerozhodnějším odporu proti této i každé jiné vládě potud, pokud nebude provedena úplná rovnoprávnost, odstraněn neblahý systém germanizačně-centralizační a vyhověno všem nutným potřebám našim v ohledu národním, osvětovém a hospodářském. Má-li boj našich zástupců za právo a spravedlnost býti úspěšným, jest nezbytno, aby jim byl svornou oporou celý národ.

Proto, trvající nezvratně na státoprávním programu a na přirozeném posvátném svazku, který nerozlučitelně nás pojí s našimi bratry v království a vévodství, s tím největším rozhořčením zahrnujeme nevlastenecké jednáni strany klerikální na Moravě, kteráž nepravěm přisuzujíc si název „katolické strany národní“, ve skutečnosti hříšným hlásáním zhoubného separatismu a zrádné roztržky mezi bratry, jakož i vnášením falešných hesel do řad voličstva v přítomné vážné době český šik vědomě jen oslabuje a nepřítel posiluje.

Zároveň ostře odmítáme soustavné výtky, vycházející z téže strany klerikální, jakoby strana lidová, jež respektuje každé náboženské přesvědčení, byla stranou beznáboženskou, a prohlašujeme, že k takovému a bezpodstatnému tvrzení nejméně jest oprávněna strana, kteráž zjevně zneužívajíc vznešeného pojmu náboženství křesťanského jako pláštiku k zakrývání vlastních cílů politických, jimiž urputně chce čeliti zdravému rozvoji myšlenek národní svobody a pokroku, ve skutečnosti vzácný odkaz slovanských našich věrovečtů opustila, kdežto my posvátný cyrilometodějský odkaz ten, vrcholící v slovanské liturgii, jejíž obnova byla by mocnou oporou a posilou naší národnosti, ve zbožné účtě chováme.

(Lidové noviny 8, 18. 12. 190, s. 2. „Sjezd důvěrníků lidové strany na Moravě“)

Rezoluce přijatá sjezdem lidové strany

5. 1. 1902

1. Schvalujeme, že poslanci naši vystoupili ze stálého vyrovnávacího výboru.

2. Zásada vlády dra. Körbra, že národním a jazykovým požadavkům českého národa vyhověno býti může jen se souhlasem Němců, činí tuto vládu nezpůsobitou ke zprostředkování vyrovnání mezi národem českým a rakouskými Němci vůbec, nicméně bēfeme na vědomí, že poslanci naši se zúčastniti chtějí vyrovnávacích konferencí, kteréž vláda svolati míní, žádáme však rozhodně, aby na vyrovnání toto, třebaže se má vyjednávat v jednotlivých zemích zvláště, se pohlíželo jako na první krok k úplnému vyrovnání mezi českým a německým národem, aby tedy vyrovnání to ve všech zemích království provedeno bylo na stejných zásadách jazykových a kulturních, přičemž nedovedeme si je představit bez zřízení české university na Moravě a se zavedením němčiny jako státní aneb jen zprostředkovací řeči.

3. Litujíce, že příští volby sněmovní provedeny budou opět dle starého volebního řádu, kterýž neposkytuje všem občanům rovné a tajné právo hlasovací, přejeme si, aby voleni byli za poslance jedině mužové pevných zásad svobodomyslných, aby do zemského výboru vyslání býti mohli poslanci, kteří své síly úplně této úloze věnovati mohou.

4. Za prostředek k tomu nemůžeme nikterak považovati jakékoliv spolčování s lidmi zpátečnických názorů a účelů. Pastýřský list, který právě vydala kurie římská k jazykovým sporům v zemích českých a v němž skutečně ustoupila německé rozpínavosti, právě nás přesvědčuje, že strana klerikální není a nikdy nebude nějakou pevnější oporou našim požadavkům a potřebám národním.

Shromáždění důvěrníci uváživše, že založením a programem lidové strany všechny vrstvy lidu českého na Moravě přivedeny byly k činné účasti nejenom na práci politické, — nýbrž i k zvýšené činnosti na poli osvětovém a hospodářském — uváživše dále, že tlakem a vynikajícím působením strany lidové zahájena byla spravedlivá úprava poměrů učitelských, že docíleno značného rozmnožení českých škol středních, měš-

fanských, hospodářských, obchodních a průmyslových, že zřízena byla pronikavá hospodářská organizace veškerého zemědělství v markrabství moravském vrcholící v zemědělské radě, v české hospodářské společnosti a v ústředním svazu českých hospodářských společenstev, která se utěšeně rozvíjí, — že provedeno bylo soustředění českých živnostenských společenstev v zemskou jednotu, která vydatně podporuje rozvoj českého živnostnictva, zkrátka, že veškeré otázky osvětové, zemědělské a živnostenské, jakož i dělnické nalezly ve straně lidové vždy nejvšelejší podpory — vyslovují své přesvědčení, že lidová strana nejlépe splní své poslání, když veškerí její příslušníci ve zvýšené činnosti své nejenom na práci politické, nýbrž i na poli osvětovém a hospodářském neúnavně budou pokračovati.“

(*Lidové noviny* 10, 8. 1. 1902, s. 2—3. „Sjezd důvěrníků strany lidové na Moravě“)

Rezoluce přijatá sjezdem lidové strany 27. 5. 1906

Zachovávajíc a provádějíc svůj všeobecný program lidový a přihlížejíc ku podobným programům, zemědělskému z Letovic ze dne 14. července 1895, živnostenskému z Jihlavy ze dne 24. března 1895, obchodnickému ze dne 16. května 1897 a dělnickému z r. 1895, jakož i ke sjezdovým usnesením v Brně 5. dubna 1902 a v Jihlavě 5. července 1904, usnází se 27. května 1906 strana lidová svými důvěrníky na sjezdu v Brně vůči otázkám doby, jako následuje:

Důvěrníci strany lidové, vyslechnuvše referát posl. dra. Stránského o politických poměrech a přípravách k zemským volbám, prohlašují:

Trváme na zásadě všeobecného rovného, přímého a tajného volebního práva do všech zákonodárných sborů. Požadavek ten odpovídá zásadnímu názírání naší strany, a proto schvalujeme stanovisko říšských poslanců našich, které tito zaujali, když vláda bar. Gautsche ohlásila volební opravu pro poslaneckou sněmovnu říšské rady. V zavedení všeobecného rovného práva hlasovacího do vídeňské sněmovny vidíme první krok ku zlepšení nynějších nespravedlivých poměrů v říši, kterým bychom směřovali i k metě politické moci našeho národa, zvláště kdyby v důsledcích jeho nutně se rozšířila autonomie jednotlivých království a zemí.

Avšak volební předloha bar. Gautsche rozdělením volebních okresů porušila tak rovnost národů a tím i rovnost volebního práva, že český lid musil jí prohlásiti za nepřijatelnou bez náležitých oprav. Schvalujeme, že naši poslanci přistoupili na vyjednávání s vládou v příčině změn vládní předlohy ve smyslu spravedlivého a důstojného zastoupení českého národa ze všech zemí koruny svatováclavské. Bohužel, vyjednávání toto nevedlo k cíli a po změně na místě ministrpresidentském dočkali jsme se toho, že místo oprav ve smyslu spravedlivých požadavků nový náčelník kabinetu podvolil se zpupnému diktátu Němců a předlohu Gautschovu kompromisním prý návrhem zhoršil. Byla-li Gautschova předloha pro nás nepřijatelnou, je Hohenlohova oprava zavrženíhodnou, poněvadž není ničím jiným, než smělým pokusem k zákonnému zabezpečení německé hrůzovlády v Rakousku. Vyzýváme své poslance, aby všemi prostředky se opřeli uplatnění Hohenlohova kompromisního návrhu a aby vůči vládě, která před Němci couvla tak servilně, že odmítá splnění nejnaléhavějších českých požadavků kulturních a jazykových, předchůdci jejími co do oprávněnosti uznaných, zahájili nejostřejší opoziční postup.

Posuzujíc nové poměry, jež ve vlasti naší nastupují zemskými zákony z listopadu roku minulého, prohlašujeme, že povinností lidové strany a všech pokrokových vrstev občanstva nyní jest, aby všemožně se staraly a působily k tomu, by plnou měrou využítkovalo se všeho, co výhodného pro nás nové zákony obsahují. Bude povinností nejen poslanců na sněmu a českých přísedících zemského výboru, nýbrž i všech samosprávných úřadů, kulturních a hospodářských organizací, rovněž jednotlivců, aby usilovně působili k zdárnému vývoji české věci na podkladě nových zákonů, jichž uplatnění jak na sněmu a v zemském výboře, tak i ve veřejném životě vůbec vyžadá si asi tuhého boje s Němci.

A právě vzhledem k tomu, že nové zemské zákony mohou přivésti českému lidu užitek pouze tenkrát, když z výhod jejich bude plnou měrou a houževnatě čerpati, uznáváme za svatou svou povinnost, přičiníti se v širokých vrstvách lidu při příštích

zemských volbách o to, aby do zemského sněmu vyslaly muže nejpůsobilejší, muže pevného charakteru, svobodomyšlné a pokrokové, neboť nepovede se boj náš ve sněmu jen proti německé zvlůli, nýbrž bude tužší i vzhledem na zesílené snahy zpátečnické. Jsme přesvědčeni, že zdatnost českého poselstva nezbytně vyžaduje, aby v něm zastoupeny byly všechny stavy a odbory práce nejlepšími silami, ale jsme také přesvědčeni, že nejlepší cestou k dosažení úspěchů politických a národních pro nás posud jest, když stavovské proudy a zájmy uplatní se hledí v rámci politické strany. Udržuje-li tuto jednotnost šiků strana klerikální, pak k podobnému soustředění sil musí pracovati i strana lidová. Bereme s povděkem na vědomí, že volební výbor naší strany horlivě se přičiňuje k tomu, aby všem stavům a odborům práce dostalo se náležitého zastoupení.

Schvalujeme usnesení výkonného výboru, by strana do zemských voleb vstoupila samostatně, poněvadž uznáváme, že tak nejlépe uplatní svou snahu po zvýšení pracovní způsobilosti zemského poselstva, které nezbytně je třeba nejen v zájmu národním, nýbrž i v zájmu věci pokrokové.

Shromáždění důvěrníci pokládají za přední úkol lidové strany domáhati se všemi silami toho, aby organizace českého školství na Moravě byla vybudována co nejdokonaleji ve všech směrech tak, aby každý Čech na Moravě samé nabýti mohl veškerého pro svoji budoucnost potřebného vzdělání v kterémkoliv oboru svým mateřským jazykem až do nejvyšších stupňů. Lidová strana bude zejména o to usilovati, aby na Moravě zřízena byla především česká universita v Brně, doplněna technika, dále zřízena vysoká škola zemědělská, veškeré potřebné školy odborné, školy menšinové pro veškeré české menšiny a příslušné universitní a vzdělávací kursy veškerých odborů. Za důležitý předmět své činnosti pokládá lidová strana příznivou úpravu všech otázek školských a všech poměrů stavu učitelského se týkajících a dosud nerozřešených, a přičiní se upřímně, aby touto úpravou bylo naše národní, střední a vysoké školství povzneseno na nejvyšší stupeň.

Shromáždění důvěrníci prohlašují, že lidová strana bude v každém ohledu starati se o rozvoj našeho zemědělství ve všech směrech tak, aby snesitelnější poměry existenční u něj zavládly, by českému zemědělskému obyvatelstvu zabezpečeno bylo existenční minimum i pro případ živelných pohrom, dále aby jemu bylo učiněno možným dospěti ku výši nejdokonalejšího vzdělání duševního a nejdokonalejšího upravení zemědělství ve smyslu zásad národohospodářských. — Lidová strana přičiní se, aby provedena byla účelná úprava daní za tím účelem, aby zemědělstvo bylo nadále sprostěno nespravedlivé daně pozemkové a břemen veřejných, které jiné stavy snášeti nemusí. — Lidová strana pracovati bude ze všech sil k tomu, aby se co nejdříve uskutečnily veškeré národohospodářsky důležité podniky meliorační, regulace řek, vodních drah a železničních spojení v českých krajích, dále aby organizace stavu selského byla co nejdokonaleji upravena, aby z prostředků veřejných opatřen byl úvér k vývinu hospodářskému potřebný a aby byla provedena úprava poměrů úvěrních, tak aby bylo zavčas zažehnáno nebezpečí spočívající v nynějším vysokém hypotekárním zadlužení; zkrátka aby bylo učiněno na prospěch účelné úpravy všech otázek agrárních vše, čeho jest třeba k zachování a ku zmohutnění tohoto stavu pro náš národ i pro celý stát předúležitého.

Sjezd usnází se, aby strana lidová usilovala o brzké uzákonění reformy živnostenského řádu, aby pracovala pro životní a nemocenské pojišťování živnostnictva, pro rozvoj jeho úvěru a odbytu, o rozmnožení a zvelebení živnostenského školství, zdokonalení živnostenské organizace a k tomu cíli o upravení široké pravomoci živnostenské rady zemské, aby působila pro vydatnější hmotné podporování řemeslných a obchodnických organizací odborových, spravedlivější přidělování vojenských a jiných dodávek, zestátnění obchodního školství, zlevnění dopravy, zřízení vývozních organizací, reorganizací konzulátů, navazování styků hospodářských také se zeměmi slovanškými.

Jelikož výroba živnostenská nabývá značného rozvoje, je nutno působiti pro odbyt této výroby; i přičiňuje se strana lidová, aby luštění odbytové otázky bylo posunuto do popředí nutných záležitostí a aby k tomu účelu veškerí činitelé ve státě a v přední řadě orgánové státní a zemští rozvoj odbytu výrobků všeho druhu co nehorlivěji skutkem podporovali, aby k tomu cíli vše možné bylo vynaloženo ku zesílení našeho obchodnictva a jeho dorostu jakož i jejich organizací. Důležitým čini-

telem v životě každého národa je průmysl, ku jehož rozvoji nutno všemi silami působiti, ať je to průmysl jednotlivců anebo sdružených podnikatelů, v kterémžto posledním případě značnou měrou přispívati může zprůmyslovění zemědělství českého.

Sledujíc programový požadavek dělnictva o nároku na práci, působí lidová strana pro udůstojnění a uplatnění práce v poměru vůči kapitálu, pro vybudování instituce zprostředkování práce, zejména zřizováním pracovních poptávrn a opatrováním příležitosti ku práci; pro chorobné usiluj o všeobecné životní pojišťování a pro nezaměstnané o úpravu poměru jejich.

(Lidové noviny 14, 28. 5. 1906, s. 3. „Sjezd důvěrníků strany lidové“)

Rezoluce přijatá sjezdem lidové strany 5. a 6. 1. 1909

Valný sjezd lidové strany na Moravě po zralém uvážení nynější politické situace vznáší především důrazný protest proti vládní politice české většiny českého poselstva v posledních třech letech. Žádný ze stěžejních požadavků národa českého nedošel a ani se nepřiblížil dosud svému splnění. Státoprávní snahy naše zůstávají stále ještě krásným snem, jazyková rovnoprávnost stále ještě nepřešla ze státních základních zákonů v skutečný politický život, byrokraticky zpátečnický duch rakouské správy neustoupil zdravým zásadám demokratickým. Naopak, poměry ve všech směrech se zhoršily: Kompetence centralistické říšské rady se rozšiřují na úkor zemské autonomie a tudíž na úkor našeho státoprávního programu; česká řeč násilím byla vypuzena ze soudů velké oblasti království českého a uskutečnění jazykové rovnoprávnosti, nezadatelného to cíle všech českých programů, bylo tím ještě oddáleno; v nespravedlivém obsazování úřadů v našich zemích německým úřednictvem se pokračuje; kulturní naše požadavky stejně jako dříve se nám odpírají; uzákoněním volební reformy, jež neopatrila českému národu rovné právo s Němci, značně bylo poškozeno postavení naše na říšské radě. Vůči těmto všem neblahým zjevům dlužno s hlubokým politováním konstatovati, že došlo k nim za účasti a ze spolupůsobení většiny českých poslanců ve Vídni. Dávající výraz svému roztrpčení nad chabým postupem českých vládnoucích stran ve Vídni, vyslovujeme poslancům strany lidové díky za důsledný opoziční jejich postup, ujišťujeme je, že vystupující energicky proti vládám barona Gautsche, barona Becka a barona Bienerta jednali za souhlasu širokých vrstev českého národa a vyslovujeme jim svoji neztencenou důvěru, které si plně zasloužili. Žádáme je, aby ve svém odporu proti vládě vytrvali, pokud nebudou odstraněny jeho původní důvody, a zejména je žádáme, aby usilovali, seč jsou, ve spojení s ostatními členy českého národa ve Vídni o zmar chystaného znovuzřízení českým politickým snahám tak zhoubného systému koaliční vlády. Ačkoliv chováme upřímné přání, aby česká národní delegace ve Vídni postupovala v jednotném šiku, schvaluje bez výhrady, že poslancové lidové strany vystoupili z Národního klubu, jakmile rozhodl se klub tento pro podporu nepřátelských nám vlád za cenu zdánlivé účasti na správě státní.

Bolestně vzrušení rostoucí zpupností Němců, kteří neváhali znásilniti český sněm, aby dosáhli administrativního rozdělení království českého, a kteří prohlásili, že nepřipustí dělnost sněmu českého, pokud nebude této jejich zemězádné snaze vyhověno, vyzýváme poslance české, aby na svévolné ochromení sněmu království českého odpověděli ochromením německým zájmům sloužící říšské rady. Veta za vetu! budíž heslem v samém kořenu svého bytí napadeného českého národa. Násilné zastavení ústavy zemské volá po násilném zastavení ústavy centralistické.

Vítáme radostně akci, která má za účel semknuti veškeré národní a pokrokové demokracie na Moravě v jediný politický tábor po tolikém trýštění stejnorodých živlů politických v této zemi. Slibujeme si od tohoto kroku posílení národní věci, posílení opozičního tábora na Moravě i posílení boje proti klerikalismu a vidíme ve zdaru této akce záruku konečného uskutečnění oněch politických idejí, pro které strana lidová byla založena a pro které žije.

(SOAB, B 13, k. 393, čj. 366/1911. Zpráva sjezdu lidové strany na Moravě konaného ve dnech 5. a 6. ledna 1909. Brno 1909, s. 24—26)

Z pokrokových hesel, z nichž se nestávají pomaleji fráze než z hesel konzervativních, na jedno narážime při každé příležitosti a téměř na každém kroku: Liberalismus se přežil, liberalismus je obdýt teoreticky a dodělává prakticky, liberalismus se spřáhl s reakcí. A jiná variace znějí: Liberalismus zpłodil a udržuje kapitalismus, dává slabé v šanc silným, je sloupem imperialistické politiky, liberalismus se zapřáhl do káry dnešního společenského pořádku se všemi jeho křivdami a zločiny atd. atd., jak to odřikávají agitátoři posledního řádu stejně jako katedroví národohospodáři. A že je liberalismus dlouho už v rozkladu a v úpadku, nelze upírat. Těžké ztráty, jež utrpěl ve všech státech, to dokazují velmi jasně.

Do pozic opuštěných liberalismem vnikaly s vlajícími prapory socialismus z jedné a konzervatismus z druhé strany. Socialismus zorganizoval dělnictvo a využil jeho revolučních sklonů k obrovskému rozmachu své propagandy, zatím co konzervatismus, ztělesněný hlavně ve straně klerikální, rostl a upevňoval své pozice v masách nedotčených moderní osvětou a odkázaných proto výhradně na zděděný myšlenkový svět tradic a autorit. Socialismus, ač teoreticky dosti různorodý, je reprezentován prakticky hlavně sociální demokracií, tedy organizací jednotnou. Naproti tomu vytvořil si konzervatismus nové formy a nové organizace vedle svých forem a organizací dosavadních. Volič, který chodil kdysi k volbám ve jménu národnosti, svobody demokracie, poznal cenu hlasovacího lístku a uvědomil si, že hlasovacím právem má účast na vládě nejen lid, ale každý jednotlivec a snaží se užívat této moci ve vlastním hmotném zájmu. Těsná spojitost odborového hnutí dělnického s politickou akcí socialistickou byla příkladem, jehož bylo ještě třeba, aby vznikla stavovská politika. Rozdíl mezi politikou třídní a stavovskou je sice stupňovitý, ale přece veliký. Je-li třídní politika proletariátu, který může jen získat nemaje co ztratit, nutně pokroková, je zase stavovská politika sedláků, živnostníků a jiných stavů, jimž jde v prvé řadě o udržení toho mála, co mají, nutně konzervativní. Také v ní má liberalismus odpůrce, a to odpůrce nebezpečného.

Proces demokratizace společnosti, který liberalismus podnítil a uvedl do kolejí, vyvolal nové hnutí a nové směry, s nimiž liberalismus nedovedl udržeti stejný krok. Nebyl připraven na vývoj tak rychlý, a proto mu nestačil brzo dech. Jeho teorie starala se jen o formy společenského života, ne o jeho vnitřní obsah a jeho praxe byla po větce negativní tam, kde staletími nahromaděné problémy volaly po úsilném, pozitivním řešení. Proti svěží síle socialistické armády, rekrutující se z dělnictva, tedy živou politicky dosud nevyužitého a neopotřebovaného, a proti masám klerikálním, chráněným svými pastýři pečlivě před každým paprskem poznání, stála tu buržoazie vysílená dlouhými zápasy a neschopná zajistit své vůdčí místo ve společnosti, v níž se dostalo ke slovu tolik nových činitelů. Porážky, jež nutně následovaly, pomátly pak představitele a vůdce liberalismu tak, že počali zapírat pokrokovou podstatu svého programu a omezovat se na obranu svých pozic. A už tu byl jen krok k pochybným kompromisům a rozkladu. Socialismus a konzervatismus rostly stále zjevněji v laviny, mezi kterými hrozilo liberalismu rozdrčení.

Tak bylo v Německu, u nás i jinde. Dnes už začíná být zřejmo, že to byl stav přechodní a že se tento přechodní stav blíží ke konci. Liberalismus nedohrál dosud své politické role a dlouho jí ještě nedohraje. Buržoazie je stále ještě tak silná, že si nejen uhájí hlas v politickém životě, ale že si zreorganizována udrží i své vůdčí postavení politické. A politická reorganizace buržoazie znamená obrození liberalismu, který hová nejlépe politickému jejímu poslání a který je v jádru stále směrem pokrokovým a snad nejpokrokovějším. Špatní liberálové znehodnotili liberalismus, dobří liberálové mu zase pomohou k vítězství. Ve všech státech objevuje se úsilí o novoliberalismus, o novou organizaci buržoazie na liberálním základě, o revizi její teorie i praxe. Je ještě mnoho nejasného v těchto snahách a mnoho pochybného. ale nepochybně je, že snahy ty nemohou skončiti bez úspěchu. Kdo nevěří, dokud nevloží prst, může se přesvědčiti na příkladě Německa, klasické to země liberalismu i socialismu, kde letošní volby dokazují, že obrození liberalismu stává se tužbou nejen politických vůdců, ale také širokých mas voličských.

Socialismus vnesl mnoho nových hledisek do společnosti, mnoho neuznaných hodnot uplatnil a je dosud silnou pákou pokroku. Ale zůstává přesto velmi mnoho dlužen lidu, který získal slibem brzkých úspěchů, a vrstvám nedělnickým, zvláště

inteligenci, nemůže stačit ani vyhovovat. K jeho úspěchům přispěly všude znamenitě vrstvy nedělnické, liberalistické, poněvadž za úpadku liberalismu zápasili socialisté namnoze horlivěji za liberalistické požadavky než liberální strany samy. Ale čím rychleji se dostává sociální demokracie k boji za realizování svého vlastního, od liberalismu odlišného programu a čím se stává vlivnější, tím patrnějším se stává rozpor mezi ní a liberalismem a tím naléhavější se ukazuje potřeba nového pevného a výbojného zorganizování liberalismu. Buržoazii nemůže stačit, že sociální demokracie je také pro některé z jejich základních požadavků, když hlavní cíle socialismu jsou jí cizí a namnoze nepřijatelné. České nesocialistické společnosti nemůže ku příkladu stačit, že jsou sociální demokraté také pro národní rovnoprávnost, když je potřebí upnout k boji o národnostní požadavky všechny síly, má-li se vynutiti jejich splnění.

Liberalismus musí se ovšem učití mnoho ze svých minulých chyb a nesmí nechat bez povšimnutí všechno to, co učinily aktuálním moderní proudy sociální a socialistické. Obrození liberalismu musí se díti v přední řadě ve znamení sociální politiky, která nejen neodporuje stěžejním zásadám liberalismu, ale je jeho nutným doplňkem a důsledkem. Pro starý liberalismus, dávající lidem svobodu bez ohledu na to, že je to pro bohaté svoboda týž z práce jiných a pro chudé pro případ jen svoboda umřít hladem, není ovšem už místa v moderní společnosti. Moderní liberalismus bude usilovat nejen o stejnou svobodu myšlení a práce pro všechny lidi, ale také pro zajištění podmínek životních, bez nichž svoboda není nic platná. Ve snahách o omezení dědičného práva, o progresivní zdanění příjmů, o zespoledenštění velkých podniků veřejných a při všech ostatních sociálně-politických reformách půjdou liberálové nepochybně po boku socialismu. Ale budou jej za to potírati tím houževnatěji, kde bude omezovat volnost individua a třeba by šlo o stávkokaze, kde bude chtít rozšiřovat moc státu do sféry, ve které chce být člověk svoboděn, a kdekoli bude chtít nivelizovat, co se vlastní silou vzpírá nad průměr. Proti sociální demokracii šabloně bude moderní liberalismus hájit starý, ale vždy moderní princip o největší autonomii jednotlivcovy a co největšího omezení vlivu státu na život občanův, pokud neohrožuje svobodu a oprávněné zájmy jiných.

Pro konzervatismus je také příznačný fanatismus zákona a dogmatu, ale ovšem fanatismus jiného druhu. Klerikalismus chce udržeti policii, co vývoj překonal a co se nemůže snést s moderní kulturou. A jiná větev konzervatismu — stavovská politika — očekává od zákonů udržení všeho, co má, a získání nových úspěchů. Zákon má držet vše, co nemá síly, aby se udrželo samo. Ale zde svitne przo poznání, že je zákon jen forma, která bez obsahu není ničím, a zákon že je na místě jen tam, kde se opírá z vůli nebo kde chrání slabé proti silným; že však není nic platen proti vývoji poměrů a proti přirozeným změnám hospodářských podmínek. Ty zájmy stavovské, které souhlasí s duchem doby a které jsou zároveň zájmy obecnými, budou chráněny celou společností. Ostatní, jsou-li nějaké, jsou ztraceny. Stavovská politika zmizí v dnešní své formě a bude se zase uplatňovati jen v rámci stran politických. Jako se odborové organizace dělnické emancipují namnoze od vlády politického vedení socialistického, tak se přenesí i ochrana stavovských zájmů do ryze odborových organizací od politických stran neodvislých.

Český liberalismus bude ovšem nacionální. Ne šovinistický a úzkoprse patriotický, ale nacionální v kulturním a českém smyslu toho slova. Nebude jen obdobou liberalismu cizího. Česká historie i moderní úsilí o kulturní, hospodářskou i politickou samohybnost českou vytyčují českému liberalismu jasné a určité cíle.

(*Lidové noviny* 15, 30. 1. 1907, s. 1. „*Liberalismus*“)

Hospodářské zásady nového programu strany lidové z roku 1909

Cílem každé hospodářské politiky jest v posledních důsledcích rozdělení důchodů, ať mezi jednotlivce v národě neb ve státě, ať mezi národy neb státy navzájem. Následky onoho rozdělení se nejeví jen jako zjevy hospodářské, nýbrž jsou povahy na výsost politické. Nejsme ovšem z těch, kteří základní vzpruhy veškerých politických dějin vidí v hospodářských příčinách, neboť jsme přesvědčeni, že vývoj národů žene

kupředu jejich mravní síla, pevnost a ryzežnost jejich vůle k silnému životu. Ale v daném okamžiku jest moc národa spolupodmíněna jeho hospodářským složením a celkovou hospodářskou silou. Proto si politická strana musí uvědomit, o jaký směr hospodářské činnosti a jaký tvar hospodářského složení v národě a ve státě chce usilovati, aby došla svých politických cílů.

Programový návrh, který vyšel z Politického klubu lidového a který v dorozumění s odborovými organizacemi strany, Řemeslnicko-živnostenskou a Selskou jednotou, i s výkonným výborem bude podán sjezdu důvěrníků, udává jako cíl hospodářských snah strany dosažení sociální rovnováhy. Stav, kdy bez vlastního přičinění nebo z důvodů mimo vlastní přičinění člověka v jedné ruce se hromadí nadměrné důchody, jest škodlivý, neboť zbavuje mnoho zdatných členů národa možnosti, aby žil celým, lidsky důstojným životem, ochuzuje národ a lidstvo. Jde nám tedy o to, abychom tuto možnost vybojovali. Trváme, že nelze zbavit jednotlivce osobní neodvislosti a zabránit mu, aby nežil po vlastní vůli a vlastní svobodě, a nechceme proto rušiti soukromé vlastnictví, ale tato neodvislost a tyto možnosti nemají být výsadou pouze některých šťastných, nýbrž možností všech pracujících. Tomu stojí dnes v cestě pozemkový velkostatek a peněžní velkokapitál. Chceme proto zasáhnouti dosavadní jejich útvary a mařiti tvoření nových. K tomu půjde naše daňová politika: základem daňové soustavy tyto cíle sledující bude daň důchodová, se sazbami ostře stoupajícími při velkých důchodech, a daň ze jmění i daň dědičná; jako autonomisté, jimž záleží na zesílení zemských sněmů, a proto na zesílení zemských financí, žádáme ovšem daň ze jmění a dědičnou pro země. Přechod k této soustavě nebude náhlý, ale jest možný a věříme v jeho postupnou uskutečnitelnost; s ním by musily být postupně zmírňovány a odstraňovány jednak dnešní daně pozemková, činžovní a výdělková, jednak daně uvalené na předměty spotřeby pro slušnou existenci jednotlivcovu nezbytně nutné.

V důsledcích myšlenky sociální rovnováhy dlužno se domáhat zesílení neodvislých výrobních vrstev, obchodnictva, živnostnictva a rolnictva. Při těžkém existencním boji těchto stavů nutno především se starati o včasnou a řádnou výchovu a přípravu jak na škole obecné, tak zvláště na školách odborných, dále zřizováním vzorných dílen, skladišť musea technologického a pořádáním výstav. Úspěšnost samostatné malovýroby je podmíněna jednak výhodným úvěrem, jednak také společenstvem i družstevní organizací jako protiváhou kapitalistické velkovýroby. Stav rolnický, jakožto nejbepečnější opora našeho národního bytí vyžaduje zvláštní péči. Nutno upravit poměry plodivých trhů a poměry výrobní, zejména zemědělským družstevnictvím a organizováním zemědělského průmyslu v rukou rolnictva. Těžce poškozují rolnický stav odplývání pracovních sil z venkova a tu je nutno ochranným zákonodárstvím dělnickým umožniti na venkově výhodnější existencní podmínky. Také právní poměry vyžadují nápravu vzhledem ke stavu rolnického. Jako výrobky, tak i půda selská stává se často předmětem spekulace; tu se pak oceňuje dle hospodářských zákonů o poptávce a nabídce, nikoli dle skutečného výnosu, takže rolník často vydán ztrátám a škodám hospodářským, kde na základě pozemkového vlastnictví musí konati platy v penězích; proto žádáme, aby pro poměry půdy selské se týkající platilo zvláštní právo od městského odlišné, hlavně také zvláštní dědičné právo selské.

V otázce továrního dělnictva je dáno stanovisko strany vůdčí myšlenkou jejího programu hospodářského. Cílem bude tu pojistiti dělníkovu neodvislost od zaměstnavatele. K ochraně a zabezpečení dělnictva budiž vybudováno také pojištění vdovské, sirotčí, proti nezaměstnanosti a také budiž vybudováno ochranné zákonodárství dělnické, zvláště zákonným ustanovením denní doby pracovní co nejkratší; úprava mzdy dělnické minimálními tarify budiž v tom směru vedena, aby dělník, maje zároveň zaručenou svoji neodvislost od zaměstnavatele, mohl býti živ lidsky důstojným životem. Koaliční právo budiž dělnictvu zachováno a k ochraně jeho zájmů budiž zřízeny povinné veřejnoprávní dělnické organizace.

Jako strana moravská budeme se snažit, abychom splnění všech dosud uvedených požadavků dosáhli v prvé řadě se zřetelem na Moravu. Máme-li provésti skutečné soustředění všech českých zemí a všeho českého života v pevný celek s ústředím v Praze, musíme v prvé řadě docílit, aby Morava byla soustředěna v silný politický, hospodářský i kulturní celek. Proto nestrpíme, aby nadále trval stav, že naše země hospodářsky, zvláště dopravně jest zanedbávána a roztržena v několik oblastí,

jež jsou upoutávány k Vídni. Chceme, aby země mohla se kulturně i hospodářsky vyvíjet podle svého přirozeného bohatství a podle osvědčené zdatnosti a pracovitosti moravského lidu.

(Lidové noviny 17, 6. 1. 1909, s. 5. „Hospodářské zásady nového programu strany lidové“)

Organizační statut lidové strany na Moravě z roku 1896

§ 1. Organizace lidové strany na Moravě sestává: 1. z přívrženců lidové strany na Moravě; 2. z místních a okresních důvěrníků; 3. z valného sjezdu těchto důvěrníků; 4. z širšího výkonného výboru; 5. z úžšího výkonného výboru a 6. z poslanců lidové strany.

§ 2. Přívrženci lidové strany na Moravě scházejí se na sjezd strany, kdykoliv širší výkonný výbor sjezd ten svolá.

§ 3. Místní a okresní důvěrníky jmenuje širší výkonný výbor a sice pravidelně pro každý soudní okres pět, včetně do toho i sídlo okresního soudu. Dle potřeby může i více důvěrníků jmenováno býti. Důvěrníkem může se státi jen člen Klubu lidové strany na Moravě.

§ 4. Důvěrníci každého soudního okresu zvolí ze sebe vrchního důvěrníka, kterýž je ke schůzi svolává, schůze ty řídí a styk důvěrníků s výkonným výborem obstarává.

§ 5. Valný sjezd důvěrníků rozhoduje v otázkách změny programu a zásad strany, rozhoduje o vyloučení toho kterého člena z výkonného výboru, pak-li výkonný výbor vyloučení to navrhuje, a přijímá k vědomosti zprávy výkonného výboru o stavu strany.

§ 6. Valný sjezd důvěrníků koná se pravidelně jednou za rok a kromě toho vždy, kdykoli toho potřeba káže.

§ 7. Sjezd důvěrníků řídí předsednictvo širšího výkonného výboru. Usnesení sjezdu jsou závazná pro výkonné výbory i pro poslance strany.

§ 8. Širší výkonný výbor pozůstává z členů nynějšího výkonného výboru a po případě z nově, sjezdem důvěrníků zvolených členů, pak z poslanců zemských i říšských, ku straně lidové se hlásivších, a může se také sám novými členy doplňovati.

Širší výkonný výbor svolává sjezd strany, jmenuje okresní a místní důvěrníky, rozhoduje o otázkách taktiky, jakož i v prostředcích strany a vydává instrukce organizační. Výbor volí ze sebe předsedu, dva místopředsedy, jednatele a pokladníka. Jménem důvěrníků doporučuje širší výkonný výbor kandidáty při volbách do sborů zákonodárných.

Širší výkonný výbor svolává se pravidelně jednou za tři měsíce a volí si ze sebe užší výkonný výbor. Širší výkonný výbor usnází se právoplatně v každém počtu přítomných.

§ 9. Užší výkonný výbor pozůstává ze 16 členů širšího výkonného výboru, vždy na jeden rok zvolených, a volí ze sebe předsedu, dva místopředsedy a zapisovatele.

Užší výkonný výbor provádí usnesení sjezdu důvěrníků i širšího výkonného výboru, řídí a udržuje organizace strany, má dozor nad disciplínou ve straně a nad hmotnými jejími prostředky, a činí návrhy širšímu výkonnému výboru.

V případech, kde nutno učiniti rozhodnutí bezodkladně, může užší výkonný výbor též do kompetence širšího výkonného výboru zasáhnouti, avšak jest mu zažádati si dodatečně pro jednání své schválení nejbližší schůze širšího výkonného výboru. Užší výkonný výbor usnází se právoplatně v každém počtu přítomných.

§ 10. Poslanci lidové strany jsou povinni šetřiti usnesení sjezdů důvěrníků i obou výkonných výborů. Chtěl-li by poslanec složití mandát, má v úmysl ten napřed užšímu výkonnému výboru ohlásiti a rozhodnutí jeho vyčkati.

§ 11. Ustanovení o hmotných prostředcích strany budou upravena zvláštní instrukcí, vydanou širším výkonným výborem.

§ 12. V případě sporu a omylu některého v § 1.—11. obsaženého ustanovení vykládá jej právoplatně širší výkonný výbor jednoduchou většinou.

(SOAB, G 68. Lidový klub 1, tisk „Starý statut“; též: Velehrad 8, 18. 7. 1896, s. 2)

Organizační statut lidové strany na Moravě z roku 1906

§ 1. Organizace lidové strany na Moravě sestává: 1. z přívrženců lidové strany na Moravě; 2. z místních a okresních důvěrníků; 3. z valného sjezdu těchto důvěrníků; 4. ze širšího výkonného výboru; 5. z užšího výkonného výboru; 6. z poslanců lidové strany; 7. z Klubu strany lidové na Moravě a z politických jejích spolků; 8. z časopisů, které řídí se programem strany.

§ 2. Místní a okresní důvěrníky jmenuje širší event. užší výkonný výbor a sice pravidelně pro každý soudní okres pět, vítajíc do toho i sídlo okresního soudu. Dle potřeby můžeme i více důvěrníků jmenováno býti. Důvěrníkem může se státi jen člen Klubu lidové strany na Moravě.

§ 3. Důvěrníci každého soudního okresu zvolí ze sebe vrchního důvěrníka, kterýž je ke schůzím svolává, schůze ty řídí a styk důvěrníků s výkonným výborem obstarává.

§ 4. Valný sjezd důvěrníků rozhoduje v otázkách změny programu a zásad strany, rozhoduje o vyloučení toho kterého člena z výkonného výboru, pak-li výkonný výbor vyloučení to navrhuje, a přijímá k vědomosti zprávy výkonného výboru o stavu strany.

§ 5. Řádný valný sjezd důvěrníků koná se pravidelně jednou za dvě leta, mimořádný, kdykoli to potřeba káže.

§ 6. Sjezd důvěrníků řídí předsednictvo výkonného výboru. Usnesení sjezdu jsou závazná pro výkonný výbor i poslance strany.

§ 7. Širší výkonný výbor strany pozůstává ze členů řádným sjezdem důvěrníků zvolených, pak z poslanců zemských a říšských ke straně lidové se hlásících a může se také sám novými členy doplňovati.

Širší výkonný výbor svolává sjezd strany, jmenuje okresní a místní důvěrníky, rozhoduje o veřejných otázkách v rámci programu strany, jakož i o prostředcích strany a vydává instrukce organizační. Výbor volí ze sebe předsedu, dva místopředsedy, jednatele a pokladníka. Jménem důvěrníků doporučuje širší výkonný výbor kandidáty při volbách do sborů zákonodárných. Širší výkonný výbor svolává se pravidelně jednou za tři měsíce a volí si ze sebe užší výkonný výbor. Širší výkonný výbor usnáší se právoplatně v přítomnosti nejméně 12 členů. Usnesení širšího výkonného výboru jsou závazná, když stala se o předmětech, jež byly na programu jednání, nebo o těch, kterým byla většinou dvoutřetinovou příznaná pilnost.

§ 8. Užší výkonný výbor sestává z předsednictva, jednatele a pokladníka širšího výkonného výboru a ze 12 volených členů.

Užší výkonný výbor provádí usnesení sjezdu důvěrníků i širšího výkonného výboru, řídí a udržuje organizace strany, má dozor nad disciplínou ve straně a nad hmotnými jejími prostředky, a činí návrhy širšímu výkonnému výboru. V případech, kde nutno učiniti rozhodnutí bezodkladně, může užší výkonný výbor též do kompetence širšího výkonného výboru zasáhnouti, avšak jest mu zažádati si dodatečně pro jednání své schválení nejbližší schůze širšího výkonného výboru a musí býti nejméně 9 jeho členů přítomno.

§ 9. Poslanci lidové strany jsou povinni šetřiti usnesení sjezdu důvěrníků i obou výkonných výborů. Chtěl-li by poslanec složití mandát, má úmysl ten napřed užšímu výkonnému výboru ohlásiti a rozhodnutí jeho vyčkatí.

§ 10. Finance strany spravuje pokladník výkonného výboru. K nim přispívají jsou povinni: 1. všichni příslušníci strany nejméně ročně 2 K a 3 % z odměn za veřejné funkce své; 2. zemští a říšští poslanci strany 5 % diet; 3. členové zemského výboru nebo funkcionáři zemských ústavů a vůbec všichni, kteří zastávají na základě svého poslanectví nebo příslušenství ke straně nějakou veřejnou placenou hodnost, 5 % svého služného či remuneratione.

Okresní důvěrníci jsou povinni daň strany každý rok ze svého okresu vybrati a zaslati pokladníku výkonného výboru. Členové širšího výkonného výboru, pokud nejsou poslanci strany, platí ročně 20 K.

§ 11. Jak jednání zemského sjezdu, tak širšího i užšího výkonného výboru jsou důvěrná. Zvláště přísná důvěrnost určitého jednání, prohlášená předsedou, zavazuje každého účastníka k zachování naprostého tajemství. Porušení jeho pokládá se za útok na disciplínu i solidaritu strany.

V žádné zásadní otázce, sjezdem nebo výkonným výborem strany posud nerozhodnuté, nesmí žádný zaujati určité stanovisko jménem strany, může vysloviti nejvýše osobní svůj názor ve věci té a ovšem musí později řídit se rozhodnutím příslušných instancí strany.

§ 12. Spory ve straně samotné vyřizuje čestný soud, jež volí se dle všeobecných pravidel vždy ad hoc. Spory povstale o výklad kteréhokoli článku organizačního řádu rozhoduje právoplatně širší výkonný výbor.

(SOAB, G 68, k. 26. Lidový klub 2. „Nový statut“. Tiskem Jos. Jelínka v Brně. Nákladem Klubu lidové strany na Moravě; též Hlasy z Hane 25, 3. 6. 1906, s. 2. „Nový statut strany lidové na Moravě“)

Organizační statut lidové strany na Moravě z roku 1909

§ 1. Příslušníkem lidové strany jest, kdo přistoupil za člena některé její organizace a od této přijat byl; přestává jím býti, jakmile z organizace vystoupil nebo z ní byl vyloučen. Všichni příslušníci strany mají povinnost zachovávatí její program a řídit se jejím organizačním statutem. Příslušník lidové strany nemůže býti současně příslušníkem jiné politické organizace.

§ 2. Lidová strana na Moravě skládá se:

- A. Z organizace a spolků místních;
- B. Z organizací a spolků okresních;
- C. Zemského politického klubu lidové strany v Brně;
- D. Selské jednoty pro Moravu;
- E. Řemeslnicko-živnostenské jednoty pro Moravu;
- F. Zemských poslanců;
- G. Říšských poslanců;
- H. Tisku strany.

§ 3. Místní organizace strany zastupována jest 5členným pracovním místním organizačním výborem, jenž ustaviv se, zvolí ze svého středu předsedu, zapisovatele a pokladníka. Tito tři funkcionáři jsou zároveň důvěrníky strany. Kde jest místní spolek lidový, nebudíž místní organizace jiná zakládána. Všichni členové výboru politických spolků strany jsou důvěrníky strany. Místní výbor organizační nebo výbor místního politického spolku strany obstarává místní záležitosti strany, zejména pak vede seznamy voličů do obce, místní záležitosti strany, zejména pak vede seznamy voličů do obce, zemského sněmu, říšské rady, obchodních komor atd.

Zapisovatel místního organizačního výboru (ev. jednatel pol. spolku) vede záznamy o místní práci, obstarává novinářské zprávy o činnosti místní organizace (politického spolku) a stará se o rozšiřování publikací stranou vydaných.

Pokladník vede místní organizační fond; každý čtvrtrok provede řádné súčtování. Ve spolecích revidují zvolení revizoři, v místních organizacích má právo revidovati stav pokladny každý člen organizace.

§ 4. Místní organizace ve venkovském volebním okrese do říšské rady a místní organizace v městském volebním okrese do říšské rady tvoří okresní organizaci. Postup organizační práce děje se dle soudních okresů. Okresní organizace řídí okresní organizační výbor volený na dobu jednoho roku a okresní konference všech důvěrníků okresu, která se schází dvakrát do roka, aby prorokovala o všech časových otázkách v okrese a o organizačním postupu.

Okresní organizační výbor je 9členný a volí ze svého středu předsedu a okresního sekretáře. Není vyloučeno, aby několik soudních okresů mělo sekretáře společného, bude-li jednotlivými okresními organizačními výbory jmenován. Okresní sekretář jest dozorcím orgánem všech místních organizací v okrese a má právo všude při jednání býti přítomen. Jeho povinností jest výkonný výbor v čas informovati o všech důležitých událostech v okrese.

§ 5. Politický klub lidové strany v Brně podporuje výkonný výbor pořádáním a prováděním různých akcí politických. Aby rozsáhlou činností svou vykonávali

mohl, jest osvobozen od povinnosti odváděti část příjmů klubovních do společné pokladny strany.

§ 6. Selská jednota lidové strany jest odborovou organizací rolnictva v lidové straně soustředěného. U vnitřní organizace její určena jest jejími stanovami. Členové její místních odborů jsou bez zvláštních přihlášek také členy místních politických organizací se všemi s tím spojenými právy, avšak jsou v místních politických organizacích osvobozeni od placení příspěvků.

§ 7. Řemeslnicko-živnostenská jednota lidové strany je odborovou organizací živnostnictva v lidové straně soustředěného. Vnitřní organizace její určena jest jejími stanovami. Členové její místních odborů jsou bez zvláštních přihlášek také členy místních politických organizací se všemi s tím spojenými právy, avšak jsou v místních politických organizacích osvobozeni od placení příspěvků.

§ 8. Zemští poslanci podobně jako říšští poslanci strany lidové řídí se stanovami klubu poslancekého, který tvoří, nebo k němuž přísluší. Poslanci za venkovské okresy vstupují však do každého klubu s výhradou, že v otázkách ryze hospodářských budou míti v mezích programu lidové strany volnost hlasování.

§ 9. Tisk lidové strany sestává z časopisů, které byvše svými vydavateli a zodpovědnými redaktory ku straně přihlášeny a širším výkonným výborem přijaty, uveřejňují všechny oficiální projevy a zprávy výkonných orgánů strany. Časopis, který oficiálního projevu strany neuveřejnil, nebo jemuž oficiální projevy strany z usnesení výkonného výboru přestaly býti zaslány, přestává býti příslušníkem tisku lidové strany. List, jehož majitel jest některý politický klub lidové strany, nemusí býti ku straně zvláště přihlašován a přijímán.

§ 10. Výkonné orgány strany lidové jsou:

- A. Sjezd důvěrníků
- B. Širší výkonný výbor
- C. Výkonný výbor.

§ 11. Sjezd důvěrníků svolává výkonný výbor nejméně jednou za dvě léta. Kromě důvěrníků mají právo zúčastniti se ho všichni zemští a říšští poslanci strany a všichni sekretáři strany. Výkonnému jest volno přibrati ku sjezdu důvěrníků též hosty, jimž však přísluší na sjezdu toliko hlas poradní. Jednání sjezdu řídí předseda výkonného výboru. Sjezd usnáší se o změnách a doplňcích programu a organizačního statutu; usnáší se o návrzích výkonného výboru a návrzích členů sjezdu, pokud tyto byly výkonnému výboru nejpozději 8 dní před sjezdem ohlášeny. Schvaluje výkonným výborem podané zprávy o činnosti strany, výjimečně může býti také později ohlášeny návrh projednán, stojí-li k tomu bez debaty absolutní většina sjezdu.

§ 12. Širší výkonný výbor tvoří: zemští a říšští poslanci strany, 24 členů výboru výkonného, členové výboru klubu strany lidové na Moravě, členové výboru Selské jednoty, členové výboru Řemesl.-živnostenské jednoty pro Moravu, předsedové okresních organizačních výborů, delegáti, které kromě předsedy po jednom vysílají okresní organizační výbory, sekretáři strany a zástupcové tisku. (Vydavatelstva deníků delegují ze středu redakce po dvou členech, vydavatelstva ostatních listů po jednom členu širšího výkonného výboru.)

Širší výkonný výbor svolává předseda výkonného výboru nejméně dvakrát ročně z usnesení výkonného výboru. Jest také povinen svolati ho, žádá-li to 24 členů širšího výkonného výboru. Širší výkonný výbor řeší právoplatně až do opačného usnesení sboru důvěrnického spory o výklad programu nebo organizačního statutu; přijímá přihlášky časopisů ku straně ve smyslu § 9. organizačního statutu; rozhoduje o poměru strany k vládě a k jiným politickým stranám, pokud poměr ten není již určen programem strany, řídí volby do sborů zákonodárných a sestavuje pro ně kandidátní listinu strany, rozhoduje o uzavírání kompromisů, vyřizuje všechny záležitosti týkající se porušení disciplíny příslušníkem strany a volí 24 členů a 6 náhradníků výkonného výboru. Volba se koná hlasovacími lístky, neprojeví-li k tomu více než 25 členů odpor, volí se aklaací. Při rovnosti hlasů, soustředěných na kandidátech, na 24. místě rozhodne los. Veškerá jednání sjezdu jsou důvěrná. Veškerá jednání širšího výkonného výboru jsou důvěrná.

§ 13. Výkonný výbor svolává a řídí předseda, kterého výkonný výbor ze svého středu byl zvolil. Předseda je povinen výkonný výbor svolati, žádá-li to třetina, tj. osm členů jeho, do 3 dnů. Kromě předsedy volí výkonný výbor ze svého středu

dva místopředsedy, pokladníka, jednatele a revizora pokladny. Výkonný výbor řídí organizaci strany; udržuje styky s poslaneckými kluby, jakož i s národními, kulturními a stavovskými organizacemi; určuje delegáty, kteří při různých příležitostech veřejného života stranu mají zastupovati; navrhuje kandidáty strany na všechna místa, která se obsazují dle příslušnosti stranám bez újmy kompetence poslaneckých klubů. Připravuje návrhy pro širší výkonný výbor a pro sjezd důvěrníků; obstarává běžné záležitosti a usnází se o nich, vyjímaje případy, které pokládá za tak důležité, aby předloženy byly širšímu výkonnému výboru. Jmenuje zemského sekretáře strany a členy ústředního sekretariátu; schvaluje jmenování okresních sekretářů, řídí pokladnu strany. Veškerá jednání výkonného výboru jsou důvěrná. Svolává valný sjezd strany za účelem velkých manifestačních projevů.

§ 14. Jakmile se přiblíží doba voleb do zemského sněmu nebo do říšské rady, svolá předseda výkonného výboru výkonný výbor, nevyčká vypsání voleb. Uprázdní-li se poslanecký mandát ojedinele, jest předseda výkonného výboru povinen svolati výkonný výbor do 3 dnů. Usnese-li se výkonný výbor vydati volební provolání, může svěřiti jeho vypracování zvláštní komisi. Sestavení kandidátní listiny děje se takto: Výkonný výbor usnese se předem na předběžných návrzích kandidátů. Návrhy tyto předloží se pak za účelem dobrozdání okresní konferenci důvěrníků, a to tak, že o kandidátech do říšské rady podává dobrozdání okresní konference důvěrníků, dobrozdání o kandidátech do zemského sněmu pak zvláštní konference všech důvěrníků v příslušném okrese bydlicích. O kandidatuře radí se konference za přítomnosti jednoho člena výkonného výboru. Vyslechnuv dobrozdání, ustanoví pak širší výkonný výbor kandidatury definitivní. Stranou mohou býti kandidování pouze příslušníci strany. Kandidáti kompromisní musí býti co takoví označení. Poslanec, který přijme úřad ministerský, jest povinen, přeje-li si toho výkonný výbor, mandát složiti a podrobiti se nové volbě.

§ 15. Pokladna strany má tyto příjmy: Všechny místní organizace a politické kluby jsou povinny odváděti do ní 40 procent svých příjmů. Selská jednota a Řemeslníko-živnostenská jednota 40 procent svých příjmů. Zemští a říšští poslanci 5 procent všech diet eventuálně platů. Všichni, kdož zastávají na základě svého poslanectví nebo příslušenství ku straně nějakou placenou hodnot, 5 proc. remunerace. Jednotlivec, který pokladně nezaplatí, co jest povinen, porušuje tím disciplínu strany. Příslušník, který finančně není se stranou vyrovnán, nesmí za stranu býti na žádné místo více kandidován.

§ 16. Disciplinárním soudcem strany je širší výkonný výbor. Čestné spory vyřizuje čestný soud strany, do něhož delegují sporné strany po dvou členech a jemuž výkonný výbor jmenuje předsedu ze svého středu.

(SOAB, B 13, k. 383. čj. 2018/1909. „Organizační statut strany lidové na Moravě“; též In: Zpráva sjezdu lidové strany na Moravě konaného ve dnech 5. a 6. ledna 1909. Brno 1909, s. 43—50)

